

Johan Theorin

Gravrøys

*Oversatt fra svensk av
Kari Bolstad*

GYLDENDAL

Originaltittel: *Rörgäst*

Copyright © Johan Theorin 2013
Norsk utgave © Gyldendal Norsk Forlag AS 2014

www.gyldendal.no

First published by Wahlström & Widstrand, Stockholm, Sweden

Published in the Norwegian language by arrangement with
Bonnier Group Agency, Stockholm, Sweden

Printed in Sweden

Trykk/innbinding: ScandBook AB

Sats: Type-it AS, Trondheim 2014

Papir: 70 g Holmen Book Cream 1,6

Boken er satt med Minion 10,5/12 pkt.

Omslagsdesign: Rickard Hansson / www.555design.org

Oversetter Kari Bolstad er medlem av Norsk Oversetterforening

ISBN 978-82-05-39353-0

ISBN 978-82-525-8316-8 (Bokklubben)

Alle Gyldendals bøker er produsert i miljøsertifiserte trykkerier.

Se www.gyldendal.no/miljo

Spøkelsesskipet kom glidende ut fra mørket, fram over det svarte vannet i sundet, og vek ikke unna for noe eller noen.

Gutten i gummibåten rakk ikke å komme seg unna da skipet dukket opp. Den lille farkosten av luft holdt på å kantre i kollisjonen, men i siste øyeblikk greide han å komme seg helt inntil stålskroget og fortøye sin egen båt i relingen.

Skipet reiste seg over ham. Det var oljete og rustent, som om det hadde seilt på havet i årtier. Ingen beveget seg på dekk, men dypt inne i skipet dunket det en motor, som et levende hjerte.

Gummibåten sprakk og tok inn vann, så gutten hadde ikke noe valg. Han strakte hendene opp mot relingen og klatret om bord.

Forsiktig tok han seg over relingen, ned på det mørke dekket, og kjente en kraftig stank av gammel fisk.

Langsamt beveget han seg forover, langs en stengt lasteluke.

Etter bare fem eller seks meter så han den første døde mannen. En sjømann i flekkete kjeledress, han lå på ryggen og stirret stivt opp mot nattehimmelen.

Så kom andre sjømenn stavrende mot ham ut fra mørket, døende eller allerede døde. Men likevel levende. De strakte armene mot ham, snakket til ham med svake stemmer på et fremmed språk.

Gutten skrek og prøvde å flykte.

Slik begynte den siste sommeren i det tjuende århundret i Stenvik.

Slik begynte historien om gjengangeren som hjemsøkte stedet.

Eller kanskje alt sammen begynte nesten sytti år tidligere, på en liten kirkegård inne på øya. Med en annen ung mann, Gerlof Davidsson, som hørte banking fra en likkiste.

SOMMEREN 1930

Gerlof Davidsson gikk ut av den seksårige folkeskolen da han var fjorten, og dro til sjøs som jungmann to år senere. I mellomperioden tok han forskjellige jobber på Öland, når han ikke hjalp til hjemme på familiens lille bondegård. Enkelte jobber var bra, andre verre. Den eneste som endte ille, var graverjobben på Marnäs kirkegård.

Så lenge han levde, skulle Gerlof huske den siste arbeidsdagen, da storbonden Edvard Kloss måtte begraves to ganger. Som gammel mann skulle Gerlof fortsatt ikke ha noen forklaring på det som skjedde.

Han satte pris på spøkelseshistorier, men hadde aldri trodd på dem. Han trodde ikke på hevn fra den andre siden av graven heller. Og ord som *spøkelse* og *gjenganger* ville Gerlof bare ha assosiert med mørke og ulykke.

Ikke med sommer og sol.

Det var en søndag midt i juni, og Gerlof lånte farens store sykkel opp til kirken. Han kunne håndtere den nå, han hadde vokst kraftig det siste året og hadde tatt igjen den lange faren sin.

Gerlof bøyde hodet og tråkket i vei fra kysten, kledd i tynn hvit skjorte med oppbrettede ermer. Han syklet østover, innover på øya. Langs den strake grusveien blomstret blåild og lilla løkvekster, bak dem vokste det einer og hasselbusker, lenger borte ved den rette horisonten så han vingene på et par vindmøller. Kyr beitet ute i gresset, og sauer brekte. To ganger måtte han hoppe ned fra setet og åpne brede grunder som holdt buskaper inne.

Landskapet var stort og åpent, nesten uten trær, og når svaler sveipet forbi sykkelen hans og deretter skjøt opp mot sola, ville

Gerlof bare svinge vekk fra veien og begi seg rett ut i vinden og friheten.

Så tenkte han på arbeidet som ventet, og en del av gleden forsvant.

Edvard Kloss hadde vært sekstito år da han døde uken før, en staut storbonde. Kloss ble ansett for å være velstående på nordre Öland – uten stor formue, men rik på landområder langs kysten sør for Gerlofs hjemsted Stenvik.

Revet bort, sørget over og savnet av alle, som Gerlof hadde lest i dødsannonsen for Edvard Kloss. Han hadde omkommet under byggingen av en stor låve. En sen kveld hadde en nyreist vegg falt over ham.

Men sørget over og savnet av alle? Det gikk en del historier om Kloss, og det var nok ikke helt klarlagt hvordan dødsulykken hadde skjedd. De yngre brødrene Sigfrid og Gilbert var de eneste som hadde befunnet seg på byggeplassen den kvelden, og begge skyldte på den andre. Sigfrid hadde vært utenfor synsvidde ved materialstablene da veggene falt, sa han, men han hevdet at Gilbert hadde vært ved låven da broren deres døde. Dessuten sa en nabo at han hadde hørt høye stemmer fra andre enn brødrene Kloss borte ved bygget den kvelden, stemmer han ikke kjente.

Gerlof så ikke noe til brødrene da han satte fra seg sykkelen ved kirkegården, og det var han glad for. Han ante at det ville bli en dyster begravelse.

Klokka var bare halv ni om morgenen, men solstrålene sved allerede over gresset og gravene. Den hvitkalkede steinkirken, bygd som en befestet borg med kraftige murer, reiste seg mot den blå himmelen. Fra venstre kirketårn spredte dumpe klemt seg over det flate landskapet. Det var klokkeren som ringte for den døde.

Gerlof åpnet treporten og gikk inn blant gravene. Til venstre lå det lille bårhuset.

Bak det satt det en utburd.

Gerlof trodde det først, at han så en utburd, et spøkelsesbarn. Han blunket, men barnet var der fortsatt.

Det var en gutt, noen år yngre enn Gerlof. Han var underlig blek, som om han hadde vært innelåst i en jordkjeller hele våren.

Han satt på huk med nakne føtter og ryggen mot båret, kledd i hvit skjorte og lyse kortbukser. Det eneste som var mørkt på ham, var et langt skrubbsår over pannen.

«Davidsson! Her borte!»

Gerlof snudde på hodet. Han så graveren, Roland Bengtsson, stå og vinke ved kirkegårdsmuren. Gerlof vinket tilbake og begynte å gå mot ham, men kastet et siste blick på gutten. Jo, han var der ennå. Gerlof kjente ham ikke og stusset over blekheten, men han var iallfall ikke noe spøkelse.

Bengtsson ventet på Gerlof med et par jernspader. Han var en høy og krumrygget mann, med senete solbrune armer og et kraftig håndtrykk når han hilste.

«Velkommen, Davidsson,» sa han muntert. «Da får vi se å grave, da.»

Gerlof så at et bredt rektangel av gresstorv var blitt skåret ut og løftet vekk borte ved steinmuren. Graven til Edvard Kloss.

Det var dit Bengtsson satte kursen, og da de var framme, spurte han lavt:

«Skal det være en kald pils ... før vi begynner?»

Han nikket mot den brede muren bak seg, der et par brune glassflasker sto og ventet i gresset. Gerlof visste at Bengtssons kone var godtemplar, så han antok at graveren drakk øl på jobben siden han ikke fikk gjøre det hjemme.

Flaskene var kalde og dogget i sola, så Gerlof, men selv om han hadde syklet fra kysten og var tørst, ristet han på hodet.

«Det går bra uten.»

Han var ikke så begeistret for øl, og ville være klar i toppen når han skulle grave.

Bengtsson tok en flaske selv og kikket bortover mot båret. Gerlof så at den bleke gutten hadde reist seg opp og sto mellom gravene, som om han ventet på noe.

Bengtsson løftet hånden.

«Aron!» ropte han.

Gutten så opp.

«Kom hit og hjelp til, Aron! Du får en tjuéfemøring hvis du hjelper oss å grave.»

Gutten nikket.

«Fint,» sa Bengtsson. «Gå til redskapsskjulet, da, og hent en spade.»

Gutten trasket bort.

«Hvem er han?» sa Gerlof da han var utenfor hørevidde. «Han er ikke herfra, eller hva?»

«Aron Fredh?» sa Bengtsson. «Nei, han kommer sørfra, fra Rödortorp ... Men han er en slags slektning.» Bengtsson satte tomflasken bak en gravstein og så trøtt på Gerlof. «Han er en *slektning incognitus*, om du skjønner.»

Gerlof forsto ikke. Han hadde ikke hørt om Rödortorp og kunne ikke utenlandsk, men nikket likevel. Bengtsson hadde bare en liten datter, visste han, så gutten var kanskje en nevø?

Den bleke gutten kom tilbake fra skjulet med en spade i hånden. Han sa ikke et ord, stilte seg bare ved siden av Bengtsson og Gerlof og begynte å grave. Jorda var steinfri og sommertørr, men Gerlofs spade fikk opp den første likdelen etter bare noen minutter. Det var en mørkebrun menneskeknokkel, kanskje fra et lår. Etter én måned som graver var han vant til slike funn, så han la bare knokkelen forsiktig i gresset og skjulte den under en spade med jord. Og fortsatte å grave.

De tok seg nedover i jorda, i over en time.

Det ble kaldere, sola forsvant. Mens Gerlof skyflet jord, kvernet en gammel historie i hodet hans:

Det var en kremmer som kom til en gård på Öland. En liten gutt åpnet.

– Er far din hjemme, gutt?

– Nei, min herre.

– Er han langt borte?

– Nei, min herre. Han er på kirkegården.

– Hva i all verden gjør han der?

– Ingenting, tror jeg. Far er død ...

Da klokka var nesten elleve, ble en vrinsking kastet tilbake fra kirkeveggen. Gerlof så opp og fikk øye på to hvite hester som kom travende inn gjennom kirkegårdsporten, med surrende fluer rundt seg. Bak hestene trillet en svartmalt kjerre med et trekors på taket – en likvogn. Ved siden av kusken satt presten, Erling Samuelsson. Han hadde forrettet begravelsen på avdødes bondegård.

På dette tidspunktet var hullet dypt nok, og Bengtsson hjalp de to guttene opp. Så børstet han av seg og gikk bort til bårhuset.

Likovogna hadde stanset der, lengst unna kirken. Den brunblanke og påkostede kisten med Edvard Kloss var blitt løftet ned i gresset ved bårhuset. De fleste slektningene som hadde vært med i likfølget, snudde ved kirkeporten og gikk hjem, nå var det bare jordpåkastelsen igjen.

Gerlof så de to brødrene til den døde stå på hver sin side av kisten. Sigfrid og Gilbert snakket ikke med hverandre denne dagen, de sto tause i sine svarte dresser, og det lot til å henge en grå sky mellom dem.

Likevel var de nødt til å samarbeide nå. Brødrene skulle bære kisten bort til graven, sammen med Bengtsson og Gerlof.

«Å hei,» sa Bengtsson, og så løftet de.

Edvard Kloss hadde vært glad i mat og livets goder, og kanten på kisten hans skar inn i Gerlofs skulder. Han begynte å gå med korte skritt og syntes han kjente den tunge kroppen røre på seg der inne, den liksom vagget fram og tilbake på kistebunnen – eller var det bare innbilning?

Langsomt vandret de av sted med kisten, bortover mot graven. Gerlof så at Aron, gutten som hadde gravd sammen med dem, hadde stilt seg i ly av noen høye gravsteiner ved kirkegårdsmuren, som om han gjemte seg.

Men han var ikke alene. På den andre siden av muren sto en mann i trettiårsalderen og snakket lavt med Aron. Mannen var enkelt kledd, litt som en dreng, og virket rastløs. Da han tok et skritt til siden, så Gerlof at han haltet litt.

«Davidsson!» sa Bengtsson. «Hjelp til her.»

Han hadde lagt ut to bæreliner i gresset. Kisten ble plassert på dem, løftet opp igjen og ført ut over den svarte graven.

Sakte, sakte ble kisten firt ned i hullet.

Da den sto på gravens bunn, tok presten en neve jord fra haugen som graverne hadde lagt opp, og kastet den ned på lokket, samtidig som han leste over Edvard Kloss.

Av jord er du kommet. Til jord skal du bli. Av jorden skal du igjen oppstå.

Presten kastet ned tre never jord og viet den døde til den siste hvile. Etterpå løftet Bengtsson og Gerlof spadene igjen.

Samtidig som Gerlof begynte å fylle igjen graven, skottet han bort på brødrene Kloss. Den eldste, Gilbert, sto stødig bak ham, med hendene på ryggen. Den yngste, Sigfrid, trakk mer urolig omkring langs muren.

Spade etter spade med gravjord landet på kisten. Når Gerlof og Bengtsson var ferdige, skulle de legge spadene i kors over graven, i samsvar med gammel skikk.

Etter omtrent tretti spadetak tok de en kort pause. De rettet på ryggene, tok noen skritt vekk fra graven med spadene og pustet ut. Gerlof vendte ansiktet mot sola og lukket øynene.

Da lød det noe i stillheten. En lav lyd.

Han lyttet.

Det var banking. Deretter stillhet, og så banket det lavt tre ganger til.

Det lot til at lyden kom fra bakken.

Gerlof blunket og så ned i graven.

Han kikket bort på Bengtsson og så av graverens anspente blikk at han hadde hørt det samme. Og brødrene Kloss, som sto lenger unna, var begge hvite i ansiktet. Enda lenger borte hadde gutten Aron også snudd på hodet.

Det var ikke Gerlof som var gal – alle hadde hørt lyden.

Allting hadde stanset opp på kirkegården. Det var ikke mer banking å høre, men alle lot til å holde pusten.

Gilbert Kloss gikk langsomt bort til kanten av graven, med åpen munn. Han stirret ned mot kisten og sa lavt:

«Vi får ta ham opp.»

Presten kom bort og strøk seg nervøst over pannen.

«Det går ikke.»

«Jo,» sa Gilbert.

«Men jeg har jo lest over ham!»

Kloss var taus, men blikket hans vek ikke. Til slutt lød en annen stemme bak dem, mer bestemt:

«Ta ham opp.»

Det var den dødes andre bror, Sigfrid.

Presten sukket mot Bengtsson.

«Javel, da får dere løfte igjen ... Jeg går og ringer doktor Blom.»

Daniel Blom var den ene av distriktets to leger.

Bengtsson satte vekk spaden, sukket og så på Gerlof.

«Går du ned, Davidsson? Sammen med Aron?»

Gerlof så taust ned i gravens mørke. Ville han gå ned? Nei. Men tenk om Kloss faktisk hadde våknet der nede og holdt på å bli kvalt i kisten? De måtte skynde seg i så fall.

Han bøyde ryggen, klatret ned i hullet og stilte seg forsiktig på det jorddekte lokket. Han tenkte på det han hadde lest om Jesu møte med Lasarus da han gikk for presten:

Da kom den døde ut, bundet med liksvøp på føtter og hender, og om hans ansikt var bundet en svededuk. Jesus sier til dem: Løs ham og la ham gå!

Gerlof lyttet spent etter flere lyder fra kisten, men det kom ikke flere. Det følte likevel ikke bra å stå her, for luften nede i bakken var iskald. En gang i framtiden skulle han selv havne her nede. For alltid. Hvis ikke Jesus vekte ham opp.

Han hørte en skrapende lyd bak seg og skvatt til, men det var gutten som klatret ned på kistelokket, med spade i hånden. Aron Fredh fra Rödorp. Gerlof nikket til ham i mørket.

«Da graver vi,» sa han lavt.

Aron så anspent ned på kisten og sa noe, enda lavere. Et eneste ord.

«Hva? Hva sa du?»

«Amerika,» sa gutten igjen. «Jeg skal reise dit.»

«Jaså?» Gerlof så tvilende på ham. «Hvor gammel er du, Aron?»

«Tolv.»

«Da er du for liten.»

«Sven skal ta meg med. Jeg skal bli sheriff der.»

«Jaså?»

«Jeg er god til å skyte,» sa Aron.

Gerlof spurte ikke mer. Sven kjente han ikke, men Amerika visste han hva var. Det forjettede land. Nå var det tydeligvis dårligere tider i Amerika, med børsfall og arbeidsløshet, men det trakk likevel.

I det øyeblikket, med føttene på kisten til Edvard Kloss, bestemte Gerlof seg for å slutte som kirkegårdsgraver. Han skulle

dra sin vei fra Stenvik og den strenge faren. Ikke til Amerika, men til sjøs. Han skulle dra ned til Borgholm og ta hyre på en av vedskutene som gikk mellom øya og fastlandet.

Skafe seg et fritt yrke. Bli sjømann i solskinet.

«Hvordan går det?» var det noen som ropte over hodet hans.

Det var Bengtsson. Gerlof så opp.

«Bra.»

Han begynte å grave sammen med Aron, den vordende sheriffen, og fikk raskt unna all jorda på kistelokket.

«Ferdig!»

Bengtsson kastet ned tauene. Gerlof trakk dem under endene på kisten og kom seg opp fra graven så fort han kunne.

Edvard Kloss ble løftet opp igjen og båret inn i det svale sakristiet.

«Sett den ned,» sa presten lavt.

Kisten ble satt på steingulvet med en skrapende lyd.

Deretter ble alt stille. Edvard Kloss var død.

Og likevel hadde han banket.

Tjue minutter senere kom distriktslege Blom inn i kirken, med svart legeveske i hånden. Skjorta hans var våt av svette, og ansiktet var rødt i varmen, og han hadde synlig behov for en forklaring. Han stilte et spørsmål, høyt og ljomende under steinhvelvet:

«Hva er det som foregår her?»

Mennene som hadde ventet i midtgangen, så på hverandre.

«Det kom lyder,» sa presten til slutt.

«Lyder?»

«Ja, lyder.» Presten nikket mot kisten. «Bankende lyd nedenfra ... Da vi begynte å fylle igjen graven.»

Doktoren så på kistelokket, det var jordet og oppskrapet av spadene.

«Jaså. Jeg får vel ta en titt, da.»

Brødrene Kloss sto tause bak kirkebenkene mens Bengtsson dro løs spikrene i kisten og løftet opp lokket.

Lasarus hadde ligget fire dager i graven, husket Gerlof. *Herre, han stinker allerede*, hadde søsteren Marta sagt til Jesus da de sto foran gravsteinen.

Kistelokket var borte nå. Gerlof gikk ikke bort, men kunne likevel se kroppen til Kloss, vasket og lagt til rette for den siste hvile. Armene var krysset over den store magen, øynene var lukket, og han hadde svarte sårskader i ansiktet, kanskje etter veggen som drepte ham. Men han var velkledd – liket hadde på seg en svart dress i kraftig stoff.

Hvis man kler den døde like pent som man snakker om ham, så smiler han i sin kiste, husket Gerlof at mormoren hadde sagt.

Men munnen til Edvard Kloss var bare en smal strek. Leppene var tørre og harde.

Doktor Blom åpnet lærveska si og bøyde seg over liket, og Gerlof så ikke mer. Han snudde ryggen til kisten, men hørte doktoren mumle for seg selv. Et stetoskop klirret mot steingulvet.

«Ingen puls,» sa doktoren.

Det var stille i kirken. Så lød den anspenne stemmen til Gilbert Kloss:

«Åpne en blodåre. Så vi blir sikre.»

Da hadde Gerlof fått nok. Han gikk taus ut i sola igjen og stilte seg i skyggen av kirketårnet.

«En pils, Davidsson?»

Det var Bengtsson. Han hadde kommet med to nye ølflasker.

Nå nikket Gerlof og tok takknemlig imot den ene. Den var iskald, og han løftet den til munnen og drakk store slurker. Alkoholen gikk rett til hodet på ham og gjorde tankene langsommere. Han så på Bengtsson.

«Har det skjedd før?» sa han lavt.

«Hva da?»

«At det har kommet lyder?»

Graveren ristet på hodet.

«Ikke som jeg har opplevd, iallfall.» Han smilte anstrengt, drakk øl og så mot kirken. «Men Kloss-folkene er jo spesielle ... Jeg kan ikke noe med de brødrene. Kloss-folkene tar for seg. Hele tiden, overalt.»

«Men Edvard Kloss ...» sa Gerlof og lette etter ord. «Han kan ikke ha ...»

«Hysj,» avbrøt Bengtsson, «dette har ingenting med deg å gjøre.» Han tok en ny slurk øl og tilføyde: «Før i tiden bandt

de sammen hendene. På likene, altså, så de skulle ligge stille i kisten ... Visste du det?»

Gerlof ristet på hodet og sa ikke mer.

Etter noen minutter ble kirkedøra åpnet, og Gerlof og Bengtsson skyndte seg å gjemme ølflaskene. Doktor Blom kikket ut, han vinket dem til seg.

«Jeg er ferdig nå.»

«Og han er ...»

«Han er selvsagt død,» sa Blom kort. «Ingen livstegn overhodet ... Dere får putte ham ned i jorda igjen.»

Jordfestelsen ble gjentatt. Kisten ble båret ut av kirken, tauene trukket under den, kisten senket ned i graven, og så begynte spadene å skyfle jord igjen. Gerlof og Bengtsson holdt i dem, sammenbitt og noe ustø etter ølet. Gerlof så seg omkring etter Aron Fredh, men både han og den haltende mannen var borte nå.

Alle samlet seg rundt graven. Også doktor Blom var med i gruppen nå, med et hardt grep rundt læveska.

Da kom lydene på nytt: tre korte bank fra bakken. Lavt, men tydelig.

Gerlof frøs fast der han sto med spaden, hjertet dunket. Han var klink edru igjen, og redd. Han så på Bengtsson på den andre siden av jordhaugen. Han hadde også sluttet å spa nå.

Sigfrid Kloss sto et stykke unna og så anspent ut – men broren Gilbert ved siden av ham virket helt skrekkslagen. Han stirret bare på kisten, hypnotisert.

Bankingen hadde også fått doktor Blom til å stivne. Han var overbevist nå, forsto Gerlof. Men doktoren ristet på hodet.

«Fyll igjen graven,» sa han lavt.

Presten tidde, før han nikket.

«Vi kan ikke gjøre mer.»

Graverne kunne bare adlyde. Gerlof frøs, til tross for solskinet, men han begynte å jobbe igjen. Spaden følte tung som et jernspett i hendene.

Jorda trommet ned på kisten.

De rytmiske dunkene var alt som hørtes nå.

Etter tjuve spadetak hadde kistelokket begynt å forsvinne under et lag med jord.

Alt var fortsatt stille.

Men plutselig var det noen som sukket ved siden av Gerlof. Det var Gilbert Kloss, som var på vei mot graven. Sukket hans lød som et langt og tungt utpust, han løftet støvlene og beveget seg langsomt framover i gresset. Han stanset ved gravkanten og forsøkte å trekke pusten igjen, men alt som hørtes, var et tynt pip.

«Gilbert?» sa Sigfrid.

Broren svarte ikke, han sto ubevegelig med åpen munn.

Så sluttet han å puste, og øynene mistet all skarphet.

Gerlof så Gilbert Kloss falle om ved kanten av graven. Han så Bengtsson bare stå og stirre, sammen med doktoren og presten.

Broren Sigfrid ropte opp bak dem, og Gerlof var den eneste som stormet bort, men han var fortsatt flere skritt unna da Gilberts hjerte slo sitt siste slag.

Kroppen hans falt framstups i gresset ved graven, rullet langsomt over kanten og dunket ned på kistelokket som en tung sekk mel.